ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

Шовот тумани

2024 йил 16 август

Судъя: Б.И.Хайитбоев

Шовот туманлараро иктисодий суди раиси, судья Б. Хайитбоев раислигида, судья ёрдамчиси Ш. Салаевнинг котиблигида, Шовот туманлараро иктисодий суди биносидаги очик суд мажлисида

Даъвогар: Янгибозор туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг Раимбаев Маҳкамбек фермер хўжалиги манфатида

Жавобгар: "Textile finance Khorezm" масъулияти чекланган жамияти хамда шерик жавобгар "Asia insurace" масъулияти чекланган жамияти суғурта компаниясидан 151.600.000 сўмни ундириш тўгрисидаги даъво аризаси бўйича ишни даъвогар вакили Ж.Исмаилов (ишончнома асосида), жавобгар вакили А.Ахмедов (ишончнома асосида) иштирокида кўриб чикиб, куйидагиларни

аниқлади:

Даъвогар Янгибозор туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши Раимбаев Маҳкамбек фермер хўжалиги манфатида, Шовот туманлараро иқтисодий судига даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар "Textile finance Khorezm"масъулияти чекланган жамияти ҳамда шерик жавобгар "Asia insurace" масъулияти чекланган жамияти суғурта компаниясидан 151.600.000 сўмни ундириб беришни сўраган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили судда даъвони кувватлаб иш юзасидан жавобгарнинг айби билан шу вактгача даъво ариза киритиш имкони бўлмаганлигини, муддат кўлланишига карши эканлигини, ишга такдим килинган хужжатлардан бошка хужжатлари мавжуд эмаслигини, даъвони тўлик каноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида жавобгар вакили даъво талабларига эътироз билдириб, даъвогар томонидан даъво муддатини ўтказиб юборилганлигини маълум килиб, суддан даъво муддатини кўллашни ва даъвони рад этишни сўради.

Бугунги суд мажлисида шерик жавобгар вакили иштирок этмади.

Бирок шерик жавобгар вакили судга ёзма фикр такдим килиб унга кўра "даъвогар томонидан даъво муддатини ўтказиб юборилганлиги"ни маълум килиб, суддан даъво муддатини кўллашни ва даъвони рад этишни сўраган.

Шерик жавобгарнинг суд мажлисининг ўтказилиш куни, жойи ва вақти ҳақида тегишли равишда хабардор қилинганлиги тўғрисида ишда тегишли хужжатлар мавжуд.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг (бундан буён матнда ИПК деб юритилади) 128-моддасига кўра агар суд иқтисодий суд ишларини юритиш иштирокчиси ўзига юборилган ажримнинг кўчирма нусхасини олганлиги ёки ушбу Кодексда назарда тутилган бошқа усулда хабардор қилинганлиги тўғрисида суд мажлиси бошлангунига қадар

маълумотларга эга бўлса, ушбу иштирокчи тегишли тарзда хабардор қилинган деб хисобланади.

Бундай ҳолда, суд ишни ИПКнинг 128, 170-моддаларига асосан уларнинг иштирокисиз кўриб чикишни лозим деб ҳисоблайди.

Суд, ишда иштирок этувчи тарафлар вакилларини тинглаб ҳамда ишдаги ҳужжатларни ўрганиб чиқиб, қуйидаги асосларга кўра даъвони қаноатлантиришни рад этишни лозим деб топади.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади) 8 ва 234-моддаларига асосан мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Ишдаги ҳужжатлардан ва суд муҳокамасидан аниқланишича, Раимбаев Маҳкамбек фермер ҳужалиги ва "Textile finance Khorezm"масъулияти чекланган жамияти ўртасида 2019 йил 12 февраль куни "Паҳта ҳом ашёси ва уруғлик паҳтани етиштириб бериш буйича давлат материалларидан фойдаланишини назарда тутувчи" контрактация шартномаси имзоланган.

Шунингдек, пахта хосилини суғурта қилиш бўйича 2019 йил 15 апрелда суғурталовчи "Asia insurance" масъулияти чекланган жамияти суғурта компанияси, суғурта қилдирувчи "Textile finance Khorezm" масъулияти чекланган жамияти ва контрагент "Раимбаев Маҳкамбек" фермер хўжалиги ўртасида PX/2/XZ/0024-16/00/00-сонли суғурта шартномаси тузилган ҳамда суғурта полиси берилган.

Ушбу шартномага асосан суғурталовчига даъвогар "Раимбаев Маҳкамбек" фермер хўжалиги томонидан 18.656.000 сўм тўлаб берилган.

Суғурта шартномасининг 3-бандида суғурта ҳодисалари кўрсатилган бўлиб, 1-"а" кичик бандида "Сув кам бўлиши сувнинг паст даражаси" суғурта ҳодисаси ҳисобланиши кўрсатилган.

Суғурта шартномасининг 7.5-бандида суғурта қилдирувчининг мажбуриятлари белгиланган бўлиб, унда суғурталовчи билан ҳамкорлик қилиш ва суғурталовчи томонидан суғурта товони учун тўланадиган компенсация суммаларини олиш учун барча мумин бўлган чораларни кўриш, шу жумладан суғурта қилдирувчининг шунингдек, кортагнетга етказилган зарар учун жавобгар шахсга нисбатан суд ишларида иштирок этиш, суғурталовчига суғурта товонини тўлаш тўғрисида ёзма даъво аризасини зудлик билан тақдим этиш ва ушбу шартноманинг 8.2 ва 8.3-бандларида кўрсатилган ҳужжатларни тақдим этиши белгиланган.

Фермер хўжалиги томонидан 2019 йил ҳосили учун 45,3 гектар майдонга "Султон" навли чигит экиб, белгиланган тартибда агро техник тадбирларни бажариб келган бўлса-да, пахта экилган майдонларга сув етиб бормаганлиги сабабли шартнома мажбуриятини тўлиқ бажара олмаган.

Даъвогар "Раимбаев Маҳкамбек" фермер хўжалигининг шартнома мажбуриятларини бажара олмагани юзасидан суғурта ҳодисасини ўрганиш мақсадида ишчи гуруҳ тузилиб, бу тўғрисида 2019 йил 26 ноябрь куни хулоса берилган.

Хулосада, хўжалик томонидан белгиланган агротехник тадбирлар ўтказилганлиги, лекин белгиланган меёрдан кам сув билан таъминланганлиги

натижасида шартномада назарда тутилган хосилни олиб бўлмаслиги қайд килинган.

Даъвогар томонидан жавобгарга 2024 йил 26 март куни 74-сонли талабнома билан жавобгарга мурожаат қилиниб, суғурта ҳодисаси юзага келганлиги оқибатида етказилган зарарни бартараф қилиш чораларини кўришни сўраган.

Бироқ, даъвогарнинг жавобгарга юборган талабномаси жавобгар томонидан оқибатсиз қолдирилган.

Натижада даъвогар юқоридаги даъво талабии билан судга мурожаат килган.

Суд қуйидагиларга асосан даъвогарнинг даъвосини қаноатлантиришни рад этишни лозим топади.

ФК 153-моддасига мувофик, бузилган ҳуқуқни ҳимоя қилиш талаби даъво муддатининг ўтганлигидан қатьий назар судда кўриб чиқиш учун қабул қилинади. Даъво муддати суд томонидан фақат низодаги тарафнинг суд қарор чиқаргунича берган аризасига мувофик қўлланади. Қўлланиш тўғрисида низодаги тараф баён қилган даъво муддатининг ўтиши суднинг даъвони рад этиш ҳақида қарор чиқариши учун асос бўлади.

ФК 150-моддасида умумий даъво муддати - уч йил деб белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2015 йил 19 июндаги "Иқтисодий судлар томонидан фукаролик қонун ҳужжатларининг даъво муддатига оид нормаларини кўллашнинг айрим масалалари хакида"ги 282-сонли Қарорининг 13.3-бандида мажбур шахснинг қарзни тан олганлигини кўрсатувчи харакатлари куйидагилар бўлиши мумкин: мажбуриятнинг бир қисми бажарилганлиги (қарзнинг бир қисми тўланганлиги); таққослаш далолатномаси тузилганлиги; банкдаги хисоб ракамга куйилган талабномасининг акцептланиши; қарз тан олинганлиги аниқ баён этилган хатхабар ёки маълумотларнинг берилганлиги ва х.к., қарз тан олинганлигини кўрсатувчи харакатлар мажбур шахснинг ваколатли вакили томонидан амалга оширилган бўлиши лозимлигига эътибор қаратишлари лозимлиги, мажбур шахснинг ваколатли вакили деганда, ФКнинг 10-бобида белгиланган тартибда ваколати расмийлаштирилган шахс тушунилиши, агар бундай ҳаракатлар ваколатсиз шахс томонидан амалга оширилган булса, унинг харакатлари қарзни тан олиш деб бахоланмаслиги лозимлиги, мажбур шахснинг қарзни тан олганлигини кўрсатувчи харакатлар даъво муддати даврида амалга оширилган бўлиши лозимлиги, агарда бундай харакатлар даъво муддати ўтгандан кейин амалга оширилган бўлиб, низони кўриш пайтида жавобгар даъво муддатини қўллашни сўраса, суд даъво муддатини қўллашлиги хақида тушунтириш берилган.

Суд мажлисида жавобгарлар вакиллари судга ариза такдим қилиб, даъво талабларига нисбатан даъво муддатини қўллаб, даъвони рад қилишни сўради.

Тарафлар ўртасида тузилган суғурта шартномасининг 6.2-бандига кўра, суғурталовчининг шартнома бўйича мажбуриятлари унга суғурта мукофоти келиб тушган кундан бошлаб кучга киради ва суғурталаш даври якунлангунча яъни 2019 йил 1 декабргача амал қилиши белгиланган.

Бироқ, даъвогар суғурта ҳодисаси юзага келганлиги бўйича шартномада белгиланган муддат даъвомида судга даъво ариза киритмасдан, орадан 4 йил ўтгандан кейин судга даъво қўзғатган.

Бундай ҳолатда, жавобгарларнинг даъво муддатини қўллаш ҳақида аризалари асосли бўлиб, даъвогар шартнома муддати тугагандан кейин уч йил ичида судга даъво киритмасдан даъво муддатини ўтказиб юборган.

Шунга кўра, суд жавобгарларнинг даъво муддатини қўллаш ҳақида аризаларини қаноатлантириб, даъво талабига нисбатан даъво муддатини қўллаб, рад қилишни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 10.10.2017 йилдаги ПҚ 3318-сонли қарори 3-бандида фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари манфаатларини кўзлаб судга давлат божи тўламасдан даъво аризалари, давлат ва ҳўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шаҳслари ҳатти-ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоятлар тақдим этиш. Бунда даъво аризасини қаноатлантириш рад этилганда манфаати кўзлаб даъво аризаси киритилган фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгаларидан давлат божи ундирилмайди деб кўрсатилган.

Шунга кўра, ИПКнинг 118-моддасига асосан ишни кўриб чиқишлик билан боглик суд харажатларини тўлиқ ҳажмда даъвогар зиммасига юклашни, бироқ даъвогар кенгаш бож тўловларидан озод эканлиги сабабли ундирувсиз қолдиришни, 34 000 сўм почта харажати олдиндан тўланганлигини инобатга олиб даъвогар зиммасида қолдиришни лозим топади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68, 118, 176-179, 180-моддаларини қўллаб, суд

карор килди:

Даъвогар Янгибозор туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг Раимбаев Маҳкамбек фермер хўжалиги манфатида, жавобгар "Textile finance Khorezm"масъулияти чекланган жамияти ҳамда шерик жавобгар "Asia insurace" масъулияти чекланган жамияти суғурта компаниясидан 151.600.000 сўмни ундириш ҳақидаги даъвоси рад этилсин.

Хал қилув қароридан норози томон бир ойлик муддат ичида шу суд орқали Хоразм вилоят суди иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция тартибида шикоят (протест), биринчи инстанция судининг қонуний кучга кирган, апелляция тартибида кўрилмаган ҳал қилув қарори устидан олти ой ичида кассация тартибида шикоят беришга, прокурор протест келтиришга ҳақли.

Судья Б.Хайитбоев

